

Emlékezés Ferencz Józsefné Gyergyai Annáról.¹

E pillanatban — midőn ez ismerős, kedves nevet kimondom, — mintha lelkem filmjére vetitené égi kéz — hirtelen megjelenik emlékemben a kedves tekintetű, jóságos arcu matrona, nemesen egyszerű, szeliden mélfóságos alakja.

Ide jön. Közénk érkezik szellemalakja, úgy, amilyennek ismertük, tiszteltük, szerettük Őt.

Látom kék szemének szelid sugarát, hallom nyájas szavának érdeklődő, simogató melegét s érzem, mint annyiszor éreztem jólesőn, dolgos kezének biztató, gyöngéd szorítását.

Milyen sokat jelentett Ő számomra ezekben! . . . Sokkal, sokkal többet, mint püspöknéi rangjában, amelyet bár érdemesen viselt és töltött be, de amely méltóság külső értéket mégis a világtól nyert s így külső eredményként kell tekintenünk, mert amazokban adta Ő igazán saját belső lényéből fakadó, jóságos szivéből sugárzó érzéseit, énjének valódi értékeit. Viszont tagadhatatlan, hogy e drága adottságok nélkül nem lehetett volna oly tiszteletreméltó diszes pozíciójában.

Lelki tulajdonaira való emlékezésem sugallja megrajzolnom: *a nő hivatásának* képét unitárius keresztény fölfogásban s hogy majd arról is szóljak, hogy ez eszményt mennyiben és mi által közelítette meg érzésem és gondolatom szerint Ferenc Józsefné Gyergyai Anna, feledhetetlen Nagyasszonyunk.

* * *

Minden, ami a teremtett világban létezik s életérzése megnyilatkozik, a változatosságban végtelen dús színárnyalatú. Isten úgy alkotta teremtményeit, ha öntudattal bírók azok, ha pedig csak ösztönös életet élnek is, hogy sajátos tulajdonokkal ruházta föl-

¹ Felolvasva Kolozsvárt az Unitárius Nőszövetségben 1932. febr. 10-én.

amely tulajdonok által élesen megkülönböztethetők egymástól. És ez a megkülönböztetheőség épen úgy szemlélhető a nagy természet életében általában, mint az ember erkölcsi világában.

Isten elgondolása szerint, az emberi élet célja és gyönyörű értelme egy. És mégis minden ember más lelki berendezéssel, más egyéni tulajdonokkal van megajándékozva; külön-külön úton jár s mindenkiben más és más talentum vágyik küldetését e földi házában betölteni, az élet által kiteljesíteni.

Amaz isteni célkitűzés reánk, emberekre nézve a tökéletes élet elérésére való szüntelen törekvés lehet csupán, gondolatom szerint.

Férfinak, nőnek, ifjúnak, aggnak erre törekedni szent kötelessége.

Most már a kérdés az: milyen legyen az az életforma, melynek keretében emberi fölfogás szerint, a tökéletes élet elérhető?

Isten, ki jóságos és igazságos Atyánk, ezt a súlyos problémát megkönnyítette az ember számára azáltal, hogy — mint föntebb említettem — az embert különböző tulajdonokkal és lelkiséggel ruházta föl. Ez a különbözőség nyilván szemlélhető a nemek úgy fizikai alkata, mint lelkiadottságainak szembeszökő eltérésében. A férfi testi ereje és lelki értékei egészen másra irányulnak a tökéletes élet elérésére, mint a jóval gyöngébb fizikumú és finomabb, szelidebb lelkű nőé.

Mindebből pedig következik, hogy ezek által a testi és lelkiadottságok által úgy a férfi, mint a nő számára: az *életforma* kijelöltetett.

A nő *életformája*: a *nőiség* s föladata: ez életformát igazi emberhez méltó tartalommal kitölteni. E tartalom közelebbi meghatározása: *hivatás*.

Ha e szónak *hivatás* fölemelően szép értelmét a maga teljességében átérzi, megéli, átszenvedi a nő, akkor az tökéletes életet biztosít számára.

Mivel tehát a *nőiség a nő életformája*, ez magába foglalja mindazon nemes tulajdonokat, amelyek képessé teszik őt valódi hivatásának magaslatára emelkedni. A nő hivatása komoly és örök-célú *elhivatás*. Isten maga mellé rendelte teremtőtársul s mint ilyent a férfi oltalmába helyezte, hogy így a legfelségesebb harmoniában élve, szüntelenül a jövődöt munkálhassák.

A nőnek tehát — *Isten akaratából* — a férfi által védve, oltalmazva, nőisége határain belül kell maradnia, mit azonban lelki börtönnek éreznie soha nem szabad.

Mi tehát a nő hivatása unitárius keresztény felfogásban?

Bármilyen sorsban és munkakörben éljen a nő, teljes lélekkel, egész szívvvel, legjobb tehetsége szerint teljesítse a rábizott, vagy önként vállalt kötelességet. Kötelességteljesítése legyen hűséges és megbízható, föltétlenül *erkölcsi alapon* álló.

Mint *feleség* a házaséletben legyen szelid, gyöngéd, mert e kettő jelöli a helyes irányt, engesztelő és lefegyverző a haraggal szemben.

Legyen tiszta még a gondolatában is. Hűséges és szemérmetes, mert ezek adják meg a nőnek azt a mondhatatlan bájjal teljes varázst, mely öntudatlan szelid méltósággal, hódolatra készíti a fennkölt lelkű férfit.

Legyen türelmes, jóságos és szerető szívé. Megértő és megbocsátó, lelkében mindig hallva az intést: „A nap ne menjen le a te haragoddal“. Legyen férjének barátja, segítő társa, ápolója s ha kell, anyját is pótolja. Legyen a szó gyönyörűen magyar értelmében: *igazi feleség*.

Ha *anya* a nő: legyen önzetlen, áldozatos szívé. Legyen gondos és jóságosan szigorú. Éber figyelemmel kísérje gyermeke életét. Nevelje egyszerűsége a külsőt illetőleg, szerény modorra, de önbizalomra is. Szoktassa vágyaiban igénytelenségre, de annál fokozottabb igényre a lelkiekben és szellemiekben, ne csak a testi fejlődését tartsa szem előtt, hanem szuggesztív erővel ösztönözze gyermekének lelkét a szépnek, a jónak befogadására.

Nyesegeesse a vad hajtásokat s plántáljon szívébe szociális érzéket, hogy az idővel emberszeretetté izmosodjék. *Egész embert neveljen, fájának díszeré*.

Mint *háziasszony*: a nő legyen példaadó a munkásságban. Helyes munka meg- és beosztással irányítsa házanépét. Legyen szorgalmas, pontos, rendes és takarékos. Otthona egyszerűségében is barátságosan meleg legyen s bármilyen igénytelen kis virág, de mindig mosolyogjon asztalán. És ez otthon szívességet, vendégszeretetet leheljen, hol lelki pihenőt találjon a látogató s örömmel várja az újratalálkozást.

Valamely *pályán dolgozó önálló nő*: legyen céltudatos, ambi-

ciózus, elsőrangú munkás. Tehetségének legjavát adja a köznek, hogy így lelkiismeretes, megbízható egyéniségével kivívja a teljes elismerést.

Modern gondolkozású, emelkedett lelkű nőnek szociális tevékenységet kell gyakorolnia önzetlenül, igaz emberszeretettel. Elismerést nem várva, de nem is keresve. *Lelke vágya legyen a segítség.* Így mindig megsejti a titkolt bánatot, a szótlan panaszt is s könyörületes szive a jóságban fölmagasztosul.

Végül: *a vallásos nőnek* hittel teljes szive legyen. Szelid alázattal, mélységes vággyal emelkedjék Istenéhez. Higyjen az ember *nemesebb származásában* s lelke számára keresse a magasabb igazságokat, míg e földi életben híven teljesítse kötelességét. Állhatatos legyen abban, mi nőiségét az erkölcsi szép felé vonza s szive húrját mindig jóságra és szeretetre hangolja. Derüs vidámsága, nyájas szava a szerencsétleneknek, betegeknek megértő, vigasztaló, reménytadó balzsama legyen

Mély kedélye ragyogjon, mint májusi nap s melegítse környezetét a szenvedések fagyos hidegében.

Imádkozva és dolgozva sok jót cselekedjék. Sorsának terhét s a különböző megpróbáltatásokat panasz nélkül viselje, rendületlenül bízva a Mindenható irgalmában, csüggedetlen hittel, reménnyel, megalkuvást nem ismerő, erős akarattal hordozza. Hordozza azt nem súlyos keresztként, de mint legszentebb *elhivatást*: nőiségének isteni ajándékát.

Az így értelmezett *hivatal*, maga a *kiteljesedett élet*.

* * *

Nőisége elhivatását érezte gyönyörű, hosszú életen át Ferencz Józsefné Gyergyai Anna, a mi Nagyasszonyunk.

Öntudatlan, vagy tudatosan élt-e lelkében ez érzés, nem kutatom.

Elég volt Őt látnom, szives hangját hallanom, kiéreztem aszsonyi lényéből kisugárzó emberszeretetét, mellyel párosult lekötélő, nyájas érdeklődése; mi nem leereszkedő, felülről való vállveregetésben nyilatkozott, hanem a valódi szívjósnak önkénytelenül kiáradó melegében.

Mindig és mindenkihez volt egy barátságos szava, vagy biztató kézszorítása.

Mi unitáriusok: nők, férfiak, öregek, ifjak mindannyian valami

megnevezhetetlen, édes bizalommal melegedtünk Hozzá, mintha az *édesanya* szimbolumát szerettük volna Benne.

Nemesen egyszerű megjelenése, közvetlen, cicomátlan csevegeése soha nem feszélyezhettek senkit, társaságában mindenki ott-hon érezhette magát.

Püspöknei méltóságának gyönyörű ellentéteül, egész lényét megható bájjal sugározta be szerénysége, mely csak még őszintébb tiszteletre indított.

A Nagyasszony *püspökne* volt a *nőiség* legszebb értelmében.

És a nőiség nyilvánult meg mint *feleségben*, végtelenül szeretett férje oldalán.

Nála az ifjú asszony szerelme az évek teltével mélységes, mindent magába ölelő szeretetté diadalmasult.

Nem volt titok, hogy boldog emlékü Püspök urunk egész életében gyöngé fizikummal küzdött. Mégis, hogy azzá lehetett aki volt, bizonyára óriási része volt abban az odaadó ápolásnak, mindenre kiterjedő gondosságnak, figyelemnek, az önmagát felejtő hitvesi szeretetnek.

Lelkem indítására megemlítem pár személyes élményemet, melyek hangsúlyozottan kiemelik az igazi feleség lelki vonásait.

Az utóbbi években egy József-napi üdvözlés alkalmával b. e. Főpásztorunk válaszában mondta: „Hogy én még mindig megköszönhetem szíves üdvözlésüket k. Barátaim, bizony nagy része van abban az én áldott jó Feleségemnek, ki úgy vigyáz rám, hogy nemcsak egészségemre ügyel, hanem számon tartja kötelességeimet is. Mert ha délután 4 óra s én még szundikálok, bármilyen elfoglalt legyen is Ő, gondja, figyelme rám irányul s gyöngéd eréllyel int: Józsi lelkem, hív a kötelesség! . . .“

Midőn nagy emlékü Püspökünk utoljára beszélt templomunkban, a Nagyasszony egész idő alatt omló könnyeit törülgette . . . Istentisztelet után átkísérve Őt, részvétellel kértem könnyei okát.

„Úgy szégyelem magamat, — mondá Ő — hogy úgy kellett sirnom, de én érzem, hogy az én Józsim most utoljára szolgált az Isten házában“.

Fájdalmasan megérezte . . .

Aztán jött a csodaszép búcsú. Az az utolsó ajándék, mit a feleség halott urának adhatott . . . Szemfedőül — menyasszonyi fátyol . . .

És milyen *édesanya* volt a mi Nagyasszonyunk? Az a gyöngéd, féltő, rajongó szeretet, mellyel körülvették gyermekei, unokái, szép családjának minden tagja utolsó percéig, az a szellőtől is óvó, becéző szeretet, minden ékes szónál szebben, igazabban dicsérte s szívünkhöz csak még közelebb hozta Őt.

A Nagyasszony *házatája* régmúlt idők búbajos, édes levendula illatát lehelte . . .

A szobák ódon butorai stilusosan emelték ki szelid méltóságát. Aki itt látta Őt, más környezetben el sem képzelhette.

Óh, ha e környezet, mely hosszú, szép és elégedett életével összeforrt, ha mesélni kezdene . . . Elmesélné, hogy a fáradhatatlan szorgalom és munkásság, az övéiért való szüntelen gondosság, a soha nem lankadó magyar szivesség, páratlan háziasság s a még magas korban is meglepően előzékeny vendégszeretet, itt élte közöttünk áldásos életét.

De az el nem mesélt mese, hangot talált a valóságban. A tengeren túlról, messze idegenből szól hozzánk egy szivből jövő levél által. Írója ¹⁾ mély fájdalomát fejezi ki, hogy már többé nem látja Őt.

Hálásan emlékszik arra a szives vendégszeretetre, melyben 26 évvel előbb részesült férjével együtt a püspöki háznál.

Négszer volt Erdélyben, minden alkalommal meglátogatta a püspöki családot.

Utólszor 1927-ben. „Ebéden ismét Ferencz Józsefné vendége voltam, az Ők kedves, szép otthonukban. Asztalnál a Főpásztor és felesége között ültem. Soha nem feledem el e napot. A püspök-nével bár nem beszéltük egymás nyelvét, azért mégis jól megértettük egymást, mert míg én a Főpásztorral beszélgettem, a Püspökne két kezében tartá az én kezemet“.

„Miután — írja — nagyon szerettem Őt, nem óhajthattam hogy szenvedése tovább tartson s így boldoggá tesz a tudat, hogy élete társával találkozott. Gyönyörű élete volt. Áldás volt családjá minden tagjára.“

E gyönyörű és áldott életet tündöklő fénnel ragyogta be a mély *hit és vallásosság*. A szomorúság és bánat idején, midőn anyaszívét vérző sebekkel borítá be a veszteség, nem tört le a fáj-

¹⁾ St. Johnné.

dalom súlya alatt. Erőt adott lelkének a hiven teljesített kötelesség enyhetadó csodabalzama és az a rendíthetetlen hit és bizalom, mely a legnagyobb megpróbáltatások között is így tud szólani: „Ha a jót elvettük Istentől, a rosszakat ne szenvednők-e el?”

És látogatta Isten házát buzgón, példát adva, míg csak testi ereje engedé. Tudta, érezte unitárius vallásunk örök igazságát: hogy a legszebb imádság a nemesen megélt és jó cseledekben gazdag életből fakad.

Ezért ajtaja mindig nyitva állott a szegények és szenvedők előtt, kik áldva emlegetik nevét. Segítésre kész szive, fiatalabb éveiben a jótékonyág tágabb értelemben vett gyakorlására is serkentette s így több ilyen irányú egyletnek vált díszére.

Egyházunkban a D. F. Egyletnek volt haláláig alelnöke, mely egylet Választmányának sokszor adott alkalmat gyűlései megtartására vendégszerető házában. Nőszövetségünk hosszú ideig elnökét, majd díszelnökét tisztelte Benne.

Áldott legyen az Ő emléke!

Ime: így és ezek által közelítette meg Ferencz Józsefné Gyergyai Anna azt az eszményt, melyet a *nő hivatásáról* unitárius keresztény felfogásban rajzoltam.

Példát adó, nemes életének emlékét őrizzük kegyelettel!

Valahányszor pedig emlékezünk az Ő csodálatosan szép nőiségére, halljuk meg a szentkönyv igéit: „A te ruháid mindenkor legyenek fehérek, mert boldog, aki vigyáz és félti az Ő ruháit.” Vagyis: a nő lelki öltözete mindig fehér pompában ragyogjon.

Ürmösi Károlyné.

Szertartások és szokások az unitárius egyházban.

II.

Istentisztelet.¹⁾

Mindentől el lehet szakadni csak Istentől nem. Mindenről le lehet mondani csak az imádkozásról nem. Ez az ember lelkének Isten lelkével kapcsolódása: sóhajban, térdhajtásban, suttogásban, elmerengő gondolkozásban, a kezek összefogásában, térdre, arcra borulatban, gondosan szerkesztett imádságban, vagy filozófiai elméletek szövésében. Csak a forma más, a lényeg egy és ugyanaz: Találkozás Istennel. Ehhez az örök forráshoz kapcsolódik minden. „Minden vallásnak implicit célja, hogy a lélek és Isten között összhangot létesítsen.“²⁾ Külömbőség abban mutatkozik, hogy míg a mi naprendszerünkön kívül több is van, Isten csak egy van a fizikai és a lelki világok egyeteme fölött és azokban, úgy is mint immansens, ugyis mint transcedens erő és jelenlét.

Ebből az egyetemes mindenüttlétből következik az a viszony, amelyben az ember mint lelkes lény Istenéhez kapcsolódik. Ezt az odakapcsolódást lelki éhségnek mondja az Írás. „Szomjuhozik lelkem Istenhez, az élő Istenhez. Mikor mehetek el és jelenhetek meg Isten előtt!? (Zs. 42. 3.)“ „Elmegyek az én atyámhoz és a ti atyátokhoz, az én Istenemhez és a ti Istenetekhez“ így szól Jézus.

Míg ember az ember, mindig keresni fogja az örök lelket. Tőle várja az ihletet, a megáldást, megszentelést és a boldogságot. Várja azt, amire lelkének szüksége van. Hogy miben és mi által találja meg, nem tudja, csak sejti.

A sejtelem, az aspiracio, a lelki éhség és szomjuság, az epekedés, a ki nem elégített vágy találkozik a hittel. A hit elvezeti

¹⁾ Eddig isteni tiszteletnek, Dávid F. korában: isteni dicséreteknek mondták az összes szertartásokat együtt. Ker. Magv. XX. 25. Agh István: isteni szolgálatnak nevezi.

²⁾ James Drumond: Christian Doctrina.